

эстетикалык дөөлөтүн ачып берүүгө такалат,” (4) – деген көз карашын билдирет. Чындыгында, А. Ормонбекова бул эмгегинде изилдөөнүн объектиси катары коюлган: Синонимдерди көркөм каражат катары колдонуунун ык-амалдары, парафраза жана плеоназмдар, лингвопоэтикалык табияты, Кайталоонун поэтикалык каражат катары колдонулушу маселелери кеңири талдоого алынган. Эмгектеги аталган маселелердин өзгөчө ыкмада каралышы, анализге алынышы бул багытта алектенген илимпоздор үчүн үлгү болот деген ойдобуз.

Булардан сырткары, кыргыз тили илиминде көркөм чыгарманын тилине байланыштуу С. Өмүралиеванын (1987, 1999, 2005), А. Оморовдун (2002), К. Кырбашевдин (1967), С. Давлетов менен А. Акматалиевдин (1992), И. Абдувалиевдин (2018) эмгектерин белгилеп коюуга тийишпиз. Мындай эмгектердин жаралышы менен кыргыз тили илиминде көркөм чыгармалардын тили изилденип, аныкталып-такталып бүтүү дешке эч негиз жок, анткени, көркөм чыгарманын табияты татаал, аны ишке ашыруудагы тилдик каражаттардын көркөмдүүлүктү жаратуудагы колдонулуштары көп кырдуу да, көп сырдуу.

Жыйынтыктар:

1. Көркөм чыгарманын тили изилдөөнүн объектиси катары тил илиминде мурдатан эле күн тартибине коюлуп келген. Аны изилдөөгө алышкан окумуштуулардын (Виноградов В.В., Бахтин М.М., Винокур Г. О., Мамытов Ж., Усубалиев Б. Ш. ж. б.) эмгектеринин жалпы мазмунунан, коюлган маселенин иликтениш өңүтүнөн улам, көркөм чыгарманын тили, анын табияты лингвостилистикалык жана лингвопоэтикалык изилдөөлөр аркылуу аныкталып-такталып келет;

2. Көркөм чыгарманын тилине байланыштуу жалпы тил илиминдеги эмгектерди таразалап, аларга анализ жүргүзүп баа берүү бир эмгекти эмес, бир канча эмгекти талап кылары анык. Ошондуктан, ишибиздин максат-талаптарына ылайык, көркөм чыгарманын тилинин изилденишине кыскача экскурс жасоо менен, жекече айрым көз караштарды билдирип, аны изилдөөдөгү жогорудагы эки багыттын маани-маңызы белгиленди.

Колдонулган адабияттар тизмеси:

1. **Мамытов, Ж.** Көркөм чыгарманын тили [Текст]: ЖОЖдордун филол. фак, студ. үчүн окуу куралы // Ж.Мамытов. - Ф.: Мектеп, 1990. - 124 б.
2. **Усубалиев, Б.** Көркөм чыгармага лингвостилистикалык илик [Текст]: монография / Б.Усубалиев. - Бишкек, 1994. – 231 б.
3. **Эралиев, С.** Айыл ырлары: Ырлар жана поэмалар [Текст] / С.Эралиев. – Ф.: Кыргызстан, 1976. – 244 б.
4. **Мамытов, Ж.** Эскирген сөздөр менен диалектизмдердин лингвостилистикасы [Текст]: монограф. / Ж.Мамытов.- Каракол: БМУ, 2002. – 200 б.
5. **Абдыкеримова, А.** Лингвистикалык поэтика [Текст] / А.Абдыкеримов. - Каракол: БМУ, 2008.- 205 б.
6. **Ормонбекова, А.** Тилдик кубулуштарды лингвопоэтикалык аспектиде изилдөө [Текст] / А.Ормонбекова.- Бишкек: Бийиктик, 2010. - 362 б.

Поступила в редакцию: 08. 10. 2024 г.

УДК 80-81

Мирзахидова М.И.

д.филол.н., проф. Жалал-Абадского гос. универ. им. Б.Осмонова, Кыргызская Республика

Надилбек к. Б.

преп. Ошского технологического универ. им. М.М. Адышева, Кыргызская Республика

Маматкадырова Т.У.

асп. Кыргызско-Узбекского Межд.универ.им. Б.Сыдыкова, Кыргызская Республика

КЫРГЫЗ, ӨЗБЕК ЭЛИНДЕГИ ҮЙЛӨНҮҮ ҮЛПӨТҮНӨ МҮНӨЗДҮҮ БОЛГОН АК БАТАЛАР

Бул жумушта изилдөөнүн предмети катары бата – кылымдан-кылымга уланып, бизге жеткен элибиздин ыйык мурасы катары саналат. Изилдөөнүн максаты: эки тектеш тилдеги үйлөнүү үлпөт тойлорунда бериле турган баталар болгону үчүн аларды салыштыруу. Изилдөөдө адабияттарга талдоо жүргүзүү, аларды салыштырып чыгуу, интервью методдору колдонулду. Ар бир жакшылыктын башында ак бата турат. Кыргыз, өзбек тилинде үйлөнүү тоюнда берилген баталар салыштырылды. Үйлөнүү үлпөтү көптөгөн элдерде үлпөт тойдун эң чоң жана эң жооптуу түрү болуп эсептелет. Кыз балдарга берилген баталардын ичинен, аны турмуш жолуна узатуу учурундагы каалоо тилектер көп маанини, узак келечекти камтыгандыгы менен айырмаланат, бата берүү – түрк элинин байыртадан келе жаткан салт-санаасы. Жыйынтыктар жогорку окуу жайлардын жана орто мектептердин студенттерин окутууда, үйлөнүү үлпөт тойлорунда бериле турган баталарды изилдөөлөрдө колдонууга сунушталат.

Негизги сөздөр: бата; батакөй; алкыш; той; үйлөнүү той; нике кыюу; кыз бала; каада-салт; балалуу болуу.

ХАРАКТЕРИСТИКА БЛАГОСЛОВЕНИЙ НА СВАДЬБЕ У КЫРГЫЗСКОГО И УЗБЕКСКОГО НАРОДОВ

Предметом исследования в данной работе является благословение – священное наследие нашего народа, передающееся из века в век. Цель исследования – сравнить благословения, высказываемые на свадьбах двух народов. В исследовании использовались методы анализа литературы, сравнения и интервью. Сравнивались свадебные благословения на кыргызском и узбекском языках. Свадьба во многих странах считается самым масштабным и ответственным видом семейных торжеств. Из всех благословений, которые даются девочкам, пожелания при выходе замуж отличаются тем, что содержат в себе большой смысл и пожелания благ на долгое будущее. Благословение – древняя традиция турецкого народа. Рекомендуется использовать в исследованиях упомянутые в данной статье благословения.

Ключевые слова: благословение; благодарения; свадьба; церемония бракосочетания; девочка; традиция; рождение ребенка.

CHARACTERISTICS OF BLESSINGS AT WEDDINGS OF THE KYRGYZ AND UZBEK PEOPLES

The subject of the research in this paper is the blessing - the sacred heritage of our people, keeping from century to century. The purpose of the study is to compare the blessings given at weddings in two related languages. The study used the methods of literature analysis, comparison and interview. Blessings given at weddings in the Kyrgyz and Uzbek languages were compared. A wedding in many countries is considered as largest and most important type of family celebrations. Among the blessings given to a girl, wishes for sending her off the family are distinguished by the fact that they contain great meaning for a long time. Blessing is an ancient tradition of the Turkish people. It is recommended to use the existing blessings in other researches.

Key words: blessing; blessing; Thanksgiving; wedding; wedding ceremony; girl; tradition; birth of a child.

Киришүү

Элдин каада-салттарынын руханий байлыгы өткөн турмуштан сабак берет. Жаштарда өз ара сыйлоону, боорукердикти, мекенге, үй-бүлөгө болгон сүйүүнү калыптандырат. Аны келечекте коомго кошулууга, жашоодо өз ордун табууга даярдайт. Каада-салттарда дайыма улуттук мүнөз жана элдин демократиялык элементтери болот. Элдик каада-салттар улуу акылмандыкты гана эмес, ата-бабалардын кылымдардан берки турмуштук тажрыйбасын да сактап келет. Жаштарды жашоого, элге, Мекенге берилген перзенттерден болууга үндөгөн

каада-салт, үрп-адаттар чоң мааниге ээ. Алар кылымдар бою жашап келе жаткан элдик баалуулуктардан канчалык көп сабак алса, ошончолук адам катары өнүгүп бара берет. Анткени салттуу элдик маданиятка негизделген баалуулуктар адамды ыймандуу, руханий жана агартуучу болууга багытталган. Макалабыздын предмети бата, максаты кыргыз жана өзбек тилинде үйлөнүү тоюндагы өзгөчөлүктүрдү изилдөө болуп саналат. Изилдөө менен салыштырып, кыргыз менен жакын өзбек элинин салтын ачып берүү.

Бата – бардык түрк элдеринде кездешкен түрк маданиятынын чокусу. Бата – кылымдан-кылымга уланып, бизге жеткен элибиздин ыйык мурасы. Бата берүү – түрк элинин байыртадан келе жаткан салт-санаасы. Ар бир жакшылыктын башында ак бата турат деп эл ишенет.

Үйлөнүү үлпөтү көптөгөн элдерде үлпөт тойдун эң чоң жана эң жооптуу түрү болуп эсептелет. Үйлөнүү үлпөт тою бойго жеткен кыз-жигиттин тагдырына кошулуу, үй-бүлө куруу келишимин белгилөө максатында уюштурулат. Ал аркылуу боюна бүтүп калган бала менен кыздын тукум улантууга, коомдун мыйзамы менен жашоого келишим түзгөндүгү жазылган.

Нике кыюу эл, үй-бүлө, тууган-урук, жакындар, коом үчүн эки жаштын башын бириктирип, бири-бири менен таанышып, келечекте чогуу жашайлы, деген ниет менен башын бир жаздыкка коюп, өмүр бою бири-бирине болгон сүйүүсүн бөлүшүп, адам тукумун улантууга күбө болуу жана ак бата берүү жоопкерчилигинен турса, бул эки жаштын алдында күтүлгөн бийик жоопкерчиликти жана ар кандай сыноолорду сезе турган учур. Демек, ар бир адам бул түндү, унутулгус көз ирмемди, куттуу күндү өмүр бою эстейт. Эки жаштын өмүрүндө өчпөс из калтырып, ар бир үйдүн турмушунда, тарыхында унутулгус ыйык үйлөнүү үлпөт күнүндө алыстан келген коноктор бири-бири менен жолугуп, бири-биринин ал-абалын сурап, баарлашат. Тойго даярдалган даамдуу, түрдүү тамактан даам татышып, ойноп-күлүп отурушат. Айрыкча, эки жаштын бактылуу болушун тилеген бата, дубалар жүрөктөн орун алат. Ар бир тойдо берилген бата, дубаларды чогулуу менен **“нике кыюу баталары”** түркүмү жаралган. Үйлөнүү үлпөтү баталарында негизинен бир дүйнөдөн экинчи дүйнөгө, б.а., жигиттик мезгилинен күйөө болуу дүйнөсүнө, кыздык дүйнөсүнөн аял дүйнөсүнө өтүп жаткан кыз-жигитке, тактап айтканда келин жана күйөөгө көп жылдык жакшы жашоо, түбөлүккө кол кармашып карылыктын жакшы күндөрүн көрүү, балалуу болуу бакытына жетүү ниетин билдирет.

Жумуштун максаты эки тектеш тилдеги үйлөнүү үлпөт тойлорунда бериле турган баталар болгону үчүн аларды салыштыруу.

Түрк элдеринде тукум улоо, өзгөчө элин-жерин коргой ала турган мекенчил, ар намыстуу балалуу болуу – бул зор бакыт, өмүрүндөгү чоң жакшылык деп эсептелинип, турмушунун телегейи тегиздиги жана толуктугу перзенттер менен аныкталган [1].

Кыргыз эли перзент көрүп, бул дүйнөгө келген наристе уулбу, кызбы, чонойгондо жакшы ниет менен, жакшылыктын жышааны катары элден бата алуу максатында той берет.

Кыргыз элиндеги үйлөнүү үлпөт тойлорун окумуштуу Б. Кебекова төмөнкүдөй төрт баскычка бөлөт:

1. Кудалашуу (бел куда, бешик куда, кыз тандоо, жуучу жиберүү, кеңешме, сөйкө салуу, калың төлөө, кошумча берүү, кийит кийгизүү);
2. Күйөөлөө (жар көрүшүү, токмок салуу);
3. Кыз тою (кыз оюн, төшөк талашуу, өпкө чабуу, кыз кыңшылатуу, көрүшүү ж.б.);
4. Келин тою (бет ачаар, нике тою, отко киргизүү, энчи берүү) [2].

Үйлөнүү үлпөт тойлорундагы баталарды кыз узаткандагы баталар, келин киргизгендеги баталар деп бөлүштүрүүгө болот. Кыз узаткандагы баталар тоюу болуп жаткан кызга той

кийимин кийгизгенде, кыздын ата-энеси эң алдында көрүп, жарашыгына көз чаптырып болгон соң, баталарын берип, той кийимин куттукташканда, андан соң кызды көчүрөрдө кыздын атасы өзү жетелеп чыгып, аттанаарда кызга төркүнү жакка баштантып, улуулар берген баталар кирет.

Өзбек элинде дагы үй-бүлө куруу, үйлөнүү маанилүү бир иш болуп саналат. Себеби үй-бүлө коомдун өзөгү катары каралып, бүлө бекем болсо коомдо да бекемдик пайда болот.

Өзбек элинде үйлөнүү үлпөтү үч этаптан турат:

Биринчи баскыч. Үйлөнүү тоюна чейинки салтанаттарды чагылдырат. Буга кудалашуу, «нан сындыруу» же «нан ушатуу», «жоолук салуу» же «ак жоолук салуу», үйлөнүү үлпөтүнө бата берүү тойу (фотиha түйи), калың алуу, кеңеш ашы (маслаxат оши), «кыздардын чогулушу» (кыз мажилиси) сыяктуулар кирет. Көбүнчө кыздын атасы сыйлуу, чечен туугандарын нике кыюуга алып барат. Иштин жакшы болушу үчүн, сүйлөшө билген эркек киши тартылган (бирок азыркы учурда аялдар барып калган).

Экинчи баскыч. Кыз менен күйөөнүн үйлөнүү-нике аземи. Бул үйлөнүү-нике тоюунун эң бийик чокусу болуп, түрдүү каада-салттары, ырым-жырымы менен айырмаланат. Бул баскычта алкыштар, жар-жар (ёр-ёр) кыз отурсун, күйөө отурсун, саламдашуу, кыз менен күйөөнү мактаган ырлар, ширин суу (навват) ичүү, күзгү көрсөтүү, ысырык түтөтүү сыяктуу айтым-алкыштар аткарылат.

Үчүнчү баскыч. Келинди күйөөсүнүн үйүнө алып келгенден кийин, башкача айтканда, үйлөнүү үлпөтүнүн эртеси «бет ачар» же «келин салам», «күйөө салам», «көрпө жийүү» (жой йиғди), «чарлар», «келин көрдү» сыяктуу ар кандай жөрөлгөлөрдү камтыйт. Бул жөрөлгөлөрдүн ар биринин өзүнүн баталары бар.

Өзбек элинде жаңы үй-бүлөнүн жаралышын “янги рўзгор” (жаңы үй-бүлө) ячейкасы түзүлдү, деп аташат. Кыргыз элиндеги “бир түтүн” түшүнүгү менен маанилеш келет. Кыргыздарда бир үй-бүлөнү бир түтүн деп эсептешкен. Кыргыздарда жаңы үйлөнүп жаткан жаш жубайларга айтылган бата, алкыштарда, тилектерде “Очогун өчпөсүн!”, “Түндүгүн бийик болсун!”, “Кармашкан колуңар түбөлүк бирге болсун!” - деген тилектерин билдиришкен. Тойдо көбүнчө улуу адам жаштарды сыйлап: “Үйлөнүп картайышсын, көп балалуу болушсун, Оомийин, Аллаху Акбар!” – деп бата берет. Атасынын үйүнөн кетип жаткан кызга “барган жеринде таштай катып, суудай сиңип, көп балалуу бол”, деп көп айтышат.

Салт боюнча жеңелери менен күйөө бала үйүнө кирип келген келинди босогодон баяндоз төшөп тосуп алышат. Башынан таттуулар чачылат. Бул учурда келинди кабыл алып жаткан тараптан бир кемпир: «Келинибиз ак жолтой болсун, баскан жери алтын, баскан жери гүлгө, нургө толсун» деп ак батасын берет.

Кыргыз элинде жаңы келин кайын-журтка келгенде, отко киргенде, кайната, кайненеге жүгүнгөндө төмөнкүдөй бата ыры айтылат:

Кудай жалгасын! Тилегинди берсин!

Алдыңды мал бассын! Арканды бала бассын!

Кудай ынтымак, ыраа берсин,

Ызаттуу жаштан кылсын,

Башыңарды таштан кылсын!

Бата бердик жаш-кары,

Алганың менен тең кары,

Кош болгондо ыйлагын,

Кайын-журтту сыйлагын!
 Ак жолтой бол,
 Алдың жарашсын,
 Ак элечек башыңдан ообасын! Оомийин!
 Кээ бир адабияттарда “Алдыңды бала бассын!
 Арканды мал, дүйнө бассын, омиийин” - батасын окуп жүрөбүз.

Ушул батаны салыштырып көрдүк.

1. Салттар, баталар” китебинде 6 жолу келет: «Алдыңды мал, арканды бала бассын» - 46-бетте, (1948-жылы Ак-Там кыштагындагы Молдомусабай Абды уулуна жазып алынган. Калмурат Рыскуловдун чогулткан материалдарынан); ал эми “Алдыңды бала бассын, артыңды мал бассын варианты»- 3-4-5-6 жана 62-беттерде;
2. Ак баталар жыйнагында 1 – жолу [3].
3. Алдын бала бассын, Аркасын мал бассын!
4. Кыргыздар. Түзгөн - Кеңеш Жусупов [4].
 1-жолу Алдыңды бала бассын! Арканды мал, дүйнө бассын.

Ушундай түркүн бата берилип калганына окумуштуулардын жообу төмөнкүдөй болду. “Жогорудагы макалдын түпкү маани-маңызын түшүнүү үчүн дагы бир жолу тереңдеп ойлонуп көрөлү... “Алдыңарды бала бассын” дегенибиз – азыркы жашоо турмушуңарда бала-бакыралуу болгула дегенибиз да, ал эми “артыңарды мал бассын” дегенибиз – байлыгыңар мол болуп ашып-ташсын, өзүңөрдөн кийинкилерге калсын дегендик [5].

“Өзбек элинде “ Олдингни фарзанд боссин, орқангни молу давлат боссин” деп айтышат экен, анткени байлыктан алдын баланы жогору коюп, ага улай “Алтын башың болгуча, алтын бешигиң болсун” дегени өзбек эли, алтын башынан мурда, жаным калбаса калбасын, урпагымды улаган алтын бешиктеги балам калсын дегени көрүнүп турат [5].

Өзбектердин үйлөнүү үлпөттөрүндө айтылган дуа (батаны) аткаруу эки түрдө айтылат. Булардын биринчиси жөнөкөй сөздөр аркылуу; экинчиси ыр түрүндө аткарылган алкыштар. Бата дуа, алкыштар кандай формада жүрбөсүн, алардын аткаруусунун негизги максаты – баш кошуп жаткан жаштарга жакшы каалоо-тилектерди айтуу, ата-бабаларыбыздын салт-санаасын татыктуу улантууга үндөө болуп эсептелет.

Жөнөкөй сөз түрүндөгү баталар эки эл арасында салыштырмалуу кеңири таралган жана көбүнчө улуу аталар менен энелер тарабынан айтылса, ыр формасындагы бата дуа, алкыштардын үлгүлөрүн сөзгө чечен, үлгүлүү бактылуу энелер аткарышат. Бирок эл арасында мындай таланттуулар аз.

Жөнөкөй сөз түрүндөгү бата, алкыштар: Кызды күйөө баланын үйүнө узатууда эки элде тең улуулар "ак бата" беришет. Бата катуу үн менен айтылат, ошондуктан аны баары угат.

Мындай баталар кеңеш түрүндөгү баталар эсептелинет. Бул батаны семантикалык-мазмундук жактан талдай турган болсок, төмөндөгүдөй көрүнүшкө ээ болот:

1. Кыздын барган үйүндө тынып-тынчып кетиши, бул үчүн ал эмгекчил болушу, күйөөсүн сүйүшү, урматташы, сый-урмат көрсөтүү кеңеши берилет. Мунун баары анын бактысы үчүн керек.
2. Ошондой эле кыздын балалуу болушу маанилүү экени баса белгиленет.
3. Барган жеринде ырыскылуу, бакубат жашоо болсун деген тилек айтылат.
4. Эң негизгиси кыздын өз колу, мээнети менен бактысын табуу керектиги эскертилген.

Мына ушул мааниде кыз узатуу батасында “Эл-журт алдында жүзүң жарык, ак болсун, берген тузума ыраазымын” деген констатациялоого өзгөчө басым жасалат.

Ар бир ата-эне, ал кайсы улуттун өкүлү болсун, койнунан ажырап, келин болуп узатылып жаткан колуктусу менен бирге, бекем үй-бүлө куруп, бай болушун, көп балалуу болушун, үй-бүлөсүнүн тынч болушун чын дилинен каалайт. Бул тилегинин орундалышын Алла Тааладан тилейт. Ал эми бул каалоо тойдо кызга берилген баталардын мазмунунда бирдейликти жаратат.

Ыр түрүндөгү бата дуа, алкыштар: ыр түрүндөгү үйлөнүү баталарында **батакөйлөрдүн** күйөө бала менен кызды өзүнчө сүрөттөө менен бата кылгандыгы байкалат.

Күйөөгө арналган баталардан кийин келинге арналган баталар айтылат. Мунун кылымдык, улуттук себептери бар: мусулман дүйнөсүндө, анын ичинде кыргыз, өзбек үй-бүлөсүндө эркек ар дайым бийик кызматта, биринчи орунду ээлеп, үй-бүлө башчысы катары эсептелинет. Бул салт бардык иш-чарада, тойлордо учурашууда ж.б. толук сакталат: адегенде күйөө балага, андан соң кызга болгон баталар айтылат:

Мисалы, кыргыз тилиндеги баталардын айтылышына көңүл бурсак: Кыргыздарда кыздарга берилген баталарда алардын гендердик айырмачылыктар ачык билдирилген. Алсак, кыз баланын көзгө сүйкүмдүү болушун тилек кылып, “Айчүрөктүн сулуулугун бер, сулуу кыл, сулуулук бер, көрк бер, көрктүү кыл, келбет бер, ажар ач, айбарлуу кыл, сүрдүү кыл, сымбат бер”, - дешкен [6].

Кыз балдарга берилген баталардын ичинен, аны турмуш жолуна узатуу учурундагы каалоо тилектер көп маанини, узак келечекти камтыгандыгы менен айырмаланат.

Кыргыз элинде кызды көчүрөөрдө ага тойго катышкан бардык адамдар бак тилейт, бирок бак-таалай өзүнүн эмгек мээнети аркылуу келээрин да туюнтушат:

О, кызым, барган жериңден бак берсин.
Көл боюнда талың болсун...
Козголбос тоодой оюң болсун,
Оомийин! Алаканың жай, чырагым.

Кыз бала өз ата-энесинин үйүндө өтө эле кыска мезгил конок катары жашайт эмеспи. Кыздын турмуштагы ийгиликтери күйөө журту менен эл болуп кетүүсүнөн көз каранды. Бекеринен төркүндөрүнө мейман болуп кел, деп айтылбайт. Кыздын күйөөсүнүн үйүндө бактылуу болушу тууралуу тилек төмөнкү батада берилет:

Алдыңан ай туусун,
аркаңан күн туусун,
улуунун жолун кеспе,
ата-энеңди мундурба,
сөөктү сындырба, берекем. Оомийин! [7]

Баталарда жаштарга бала каалоо мотиви көп кайталанат.

Кыргыз тилинде:

Алганың алтын чеп болсун,
Айткан кебиң эп болсун.
Орошолуу жай болсун,
Ортончу балаң бай болсун.
Канатгаш айлын жыргаткан,
Кабыргасы май болсун.
Ак жалгасын,
Кудайым колдосун.
Оомийин! [8]

Өзбек тилинде:

Эшик олди кўл бўлсин,
Уйи бозор йўл бўлсин.
Қаторда нори бўлсин,
Уйи меҳмонга тўлсин...
Ичганлари қатиқ бўлсин,
Давлатлари ортиқ бўлсин.
Эгар-тугар эгарлансин,
Этагидан кўкарсин.
Иккови кўша қарисин [9]

Жаңы үй-бүлөнүн байлыгынын көптүгү жана коомдук туруктуулугу анын бактылуу болушун камсыз кылган маанилүү факторлордун бири. Ошондуктан үйлөнүү үлпөттөрүндө буга өзгөчө көңүл буруп бата берилет.

Кыргыз тилинде:

Бакыт консун башыңа,
Жаш кошулсун жашыңа...
Каргашадан ары бас.
Ынтымакка бери бас.
Бейкут жашоо күн берсин,
Ата-энедей сагынбас.
Оомийин! [8]

Өзбек тилинде:

Ғунажини дўнанлаб,
Дўнг адирга сиғмасин.
Ғунажини ғуннанаб,
Ғун-адирга сиғмасин...
Олқор-олқор тоғдай бўл,
Душман босиб ўтмасин... [9]

Жыйынтык

Жөнөкөй сөз жана ыр түрүндөгү батанын көркөмдүү, маанилүү үлгүлөрүн тойлордо азыркы учурда да сакталып келери белгиленди. Алардын жандуу аткаруусун кыргыз - өзбек тойлорунан көрүүгө болот.

Колдонулган адабияттар тизмеси:

1. **Алимбеков, А.** Түрк дүйнөсүнүн ойчулдарынын мурастарындагы педагогикалык идеялар [Текст] / А. Алимбеков.- Бишкек: Улуу тоолор, 2017. – 25 б.
2. **Кебекова, Б.** Кыргыз элинин каада-салт ырлары [Текст] / Б.Кебекова.- Бишкек: Илим,2001.- 11 б.
3. **Мурзакметов, А.** Тилим – дилим (макалалар жыйнагы) [Текст] / А.Мурзакметов.- Ош, 2014. – Б. 27-28.
4. **Умарова, Р.** Кыргыздардын салттуу педагогикалык маданиятындагы кыз балдарды социалдаштыруу системасы [Текст]: Автореф. дисс. ... филол. илим. канд. / Р.Умарова. - Ош, 2021. - 119 б.
5. Көркөм тексттер менен иштөөнүн негизинде окуучуларга гендердик билим-тарбия берүү: Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептердин 7-11-класстары үчүн кыргыз адабияты жана класстан тышкаркы тарбиялык сааттар боюнча окуу куралы [Текст] / Түз.: З. Пасанова, Н. Жусупбекова, А. Оморова, Г.Чепекова.- Бишкек: Калем, 2017. - 116 б.
6. Каада-салттар. Ак баталар [Текст] / А. Акматалиевдин жалпы ред. астында; Баш сөзүн жазгандар Н. Ыйсаева, М. Өмүрбай уулу; Түзгөндөр: А. Акматалиев, К. Кырбашев, М. Өмүрбай уулу, Ө. Шаршеналиев. Кырг. Улут. И. А. ж.б. - Бишкек: Шам, 2003.- Б. 266-267.

7. **Жуманазаров, У.** Кўшгани билан кўша қарисин... Ҷ Тарих ҳақиқати ва халқ ижоди бадиияти [Текст] / У.Жуманазаров. – Т.: Elmus Press Media, 2007. – Б. 21-23.

Поступила в редакцию: 14. 10. 2024 г.

УДК 81'42

Мадраимова Н.С.

аспирант Кыргызско-Узбекского Межд. универ. им. Б.сыдыкова, Кыргызская Республика

АНГЛИС ЛИНГВОМАДАНИЯТЫНДА ПРОВЕРБИАЛДЫК ТАЛААДАГЫ “ИШЕНИМ” ТҮШҮНҮГҮ

Жумушта изилдөөнүн предмети катары «ишеним» концепти ар кандай маданий, тилдик жана социалдык контексттерде борбордук орунду ээлейт, айрыкча макалдарда, ал жалпы баалуулуктарды, нормаларды жана коллективдик акылды чагылдырат. Изилдөөнүн максаттары: ишеним түшүнүгүн камтыган негизги макалдарды аныктоо, макалдардын кеңири социалдык нормаларды кантип чагылдырганын түшүнүү үчүн лингвомаданий талдоо жүргүзүү, англис лингвомаданиятындагы ишеним менен башка маданий түшүнүктөрдүн ортосундагы өз ара байланышты изилдөө. Изилдөөдө ишеним англис лингвомаданиятында макалдар аркылуу кантип көрсөтүлгөнү каралып, анын маданий жана тилдик маанисин талдоого багытталган. Тилдик аймактагы макалдарга басым жасоо менен, ишенимдин ар кандай социалдык контексттерде жана тилдик формаларда кантип көрүнөөрүн баса белгиленет. Тапшырмаларга ишенимге байланыштуу макалдарды топтоо, алардын маанисин талдоо жана алардын маданий маанилүүлүгүн баалоо кирет. Бул изилдөө англис тилдүү коомдордогу ишенимдин салттуу акылмандык аркылуу кантип концептуализациялангандыгы тууралуу баалуу түшүнүктөрдү берет.

Негизги сөздөр: ишеним; макалдар; англис лингвомаданияты; тилдик талдоо; маданий түшүнүктөр; салттуу акылмандык; коллективдик баалуулуктар; макалдык аймак.

КОНЦЕПТ «ВЕРА» В ПРОВЕРБИАЛЬНОМ ПОЛЕ АНГЛИЙСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЫ

В данной работе предметом исследования является концепт «вера», занимающий центральное место в различных культурных, языковых и социальных контекстах, особенно в области пословиц, где он отражает общие ценности, нормы и коллективную мудрость. Цель исследования: выявить ключевые пословицы, воплощающие понятие веры, провести лингвокультурный анализ, чтобы понять, как эти пословицы отражают более широкие социальные нормы и изучить взаимосвязь между верой и другими культурными концептами в английской лингвокультуре. В данном исследовании рассматривается, как вера представлена в английской лингвокультуре через пословицы, с целью анализа ее культурного и лингвистического значения. Фокусируясь на провербиальном поле, мы подчеркиваем, как вера проявляется в различных социальных контекстах и языковых формах. Задачи включают сбор пословиц, связанных с верой, анализ их значений и оценку их культурной значимости. Это исследование предоставляет ценные знания о том, как вера концептуализируется через традиционную мудрость в англоязычных обществах.

Ключевые слова: вера; пословица; английская лингвокультура; лингвистический анализ; культурный концепт; традиционная мудрость; коллективные ценности; провербиальное поле.

THE CONCEPT "BELIEF" ON THE PROVERBAL FIELD IN ENGLISH LINGUOCULTURE

The concept of "belief" holds a central position in various cultural, linguistic, and social frameworks, particularly within the realm of proverbs, where it reflects shared values, norms, and collective wisdom. This study explores how belief is represented in English linguoculture through proverbs, aiming to analyze its cultural and linguistic significance. By focusing on the proverbial field, we highlight how belief is manifested in different social contexts and linguistic forms. The study aims to: (1) identify key proverbs that encapsulate the notion of belief; (2) perform a linguistic-cultural analysis to understand how these proverbs reflect broader societal norms; and (3) explore the interplay between belief and other cultural concepts within English